

creative abilities. The revival of salons offers broad opportunities to form the spiritual elite of the technical intellectuals.

Key words: Learning salons, salon functions, cultural inheritance, Russian nobility salon of the XIXth century.

Стаття надійшла до редакції 31.07.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378

К. І. Приходченко, В. В. Приходченко, О. В. Приходченко

ВИЩІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Постановка проблеми. Створення єдиного Європейського освітньо-виховного простору вищої освіти викликано рядом причин соціально-економічного, політичного, інноваційно-освітнього спрямування. Європейська співдружність та європейська вища школа пройшли майже піввіковий шлях до прийняття Болонської декларації. Уже в 70-х роках ХХ ст. в Європі починає напрацьовуватися політичний консенсус щодо нової ролі вищої освіти на Європейському ринку праці, особливо в його професійній компоненті, який поступово об'єднується в один великий простір.

Звідси витікає **мета і завдання**, які ставляться для розкриття досліджуваної проблеми: розглянути Болонську систему навчання як таку, що створює умови для розвитку та саморозвитку студентів, через обмін інформацією, взаємодію у гуманітарній сфері, духовне збагачення в єдиному пізнавально-творчому середовищі та виходить із потреб, інтересів особистостей і передбачає опис базового освітнього компоненту, враховуючи частково організацію різних форм діяльності студентів, спрямованих на посилення духовно-творчої функції всього освітнього простору; простежити формування Європейського простору вищої освіти, зближення його цілей, стандартів, моделей, які є адекватною відповіддю вищої школи на зростаючу конкуренцію в освіті.

Основні наукові дослідження питання. Цією проблемою займалися учені І. І. Бабін, Я. Я. Болюбаш, В. В. Грубінко, В. Г. Кремінь, М. Ф. Степко, В. Д. Шинкарук [1 – 4]. Ними, спираючись на нормативно-правову базу, документи, фактичний матеріал, розкрито основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу як напрямку зближення в єдиному освітньому просторі. В. С. Журавський, М. З. Згуровський показали головні принципи входження у Європейський простір вищої освіти [5]; О. Г. Величко, Б. Л. Вульфсон, К. В. Корсак, Л. Л. Товажнянський, Г. Т. Уразбаєва, В. М. Чистопалов, Є. Є. Щербик,

Г. В. Щокін, В. В. Яблонський детально описали здійснення навчального процесу за Болонською системою, проходячи певні цикли, ступені, одержуючи кредити [6 – 13]; О. В. Долженко додає основні положення Сорбонської декларації в рамках Болонської системи навчання [14]. Заслужують на увагу праці М. К. Ван дер Венде, який робить акцент на підвищенні конкурентоспроможності випускника ВНЗ, що навчався за Болонською системою [15]; Г. Р. Келса, що підносить питання самооцінки діяльності педагога і студента в умовах Болонської системи навчання [16]; Е. С. Геворкяна, З. О. Калабіна, В. Ж. Куклина, Л. Н. Кирінюка, Г. А. Лукічова, Г. Н. Мотова, Р. І. Мотова, В. Г. Наводнова, М. Н. Петропавловський, Б. С. Савельєва, В. Д. Шадрикова та ін. розкрито шляхи інтеграції в Європейський освітній простір, проходження акредитації в закордонних навчальних закладах та комплексної оцінки вузу [16 – 26]. Пітер Сенче навіть розробив теорію саморозвивальної організації. Одночасно з політичними об'єднаннями країн Європи в Європейський союз напрацьовувалася концепція створення Єдиного освітнього і наукового простору.

Основний зміст статті. Україна, як одна із кращих на ринку освітніх послуг, входить до складу тих, хто підписав Лісабонську угоду щодо Болонської системи навчання. Суть її полягає в наданні студентіві системи академічних кредитів, аналогічної ECTS (Європейської кредитно-трансферній та акумулюючій системі) в Європейському просторі вищої освіти (European Area of Higher education – EHEA), сформульованих міністрами, відповідальними за вищу освіту, у Болонській декларації (1999) та подальших офіційних документах Болонського процесу – Празькому (2001р.) та Берлінському (2003р.) комюніке і є „багатоцільовим інструментом визнання та мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також сприятиме передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн” [2. с. 3]. В основі цього інтеграційного процесу, що став передісторією Болонського процесу, лежать три важливі документи:

1. Велика Хартія університетів (Magna Charta Universitatum);
2. Лісабонська конвенція (Лісабон, 1997 р.);
3. Сорбонська декларація (Париж, Сорбона, 1998 р.).

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студентів має стати основою для вирішення ще однієї, задекларованої в Болоньї, мети створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників теренами Європи [2, с. 4]. Модуль – окремих зв'язний блок навчання. Є частиною модульної програми навчання, в якій навчальний план підрозділений на низку схожих за обсягом сегментів. Європейський вибір України – невід'ємна складова її подальшого розвитку як країни високорозвиненої, конкурентоспроможної, здатної вирішувати найскладніші завдання свого розвитку. Це зумовлено її історичними, економічними та соціальними чинниками. Це „рух до стандартів демократії, інформаційного суспільства,

соціально орієнтованого ринкового господарства” [2, с. 5]. Освітні системи країн-учасниць Болонського процесу настільки відрізняються, що не тільки процес створення ЕНЕА (Європейського простору вищої освіти), а й навіть зближення цих систем викликає серйозні труднощі, хіба майже за п’ять років певний прогрес позначився. У Болонській декларації (1999р.) було проголошено шість цілей, які країни-сигнаторії ставили за мету досягти до 2010 року:

- прийняття систем прозорих та порівняльних ступенів, зокрема за допомогою додатку до диплому;
- прийняття системи, заснованої на двох основних циклах вищої освіти;
- запровадження системи кредитів, подібної до ECTS системи;
- прийняття мобільності студентів та викладачів;
- сприяння Європейській співпраці в забезпеченні якості освіти;
- сприяння розвитку співпраці між європейськими закладами вищої освіти, особливо відносно розробки навчальних планів, схем мобільності та інтегрованих програм навчання та досліджень.

Кредит – засіб, що забезпечує вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний час на даному рівні. Кредитний модуль – це закінчений обсяг інформації, яку має засвоїти студент, або закінчений обсяг навчальної діяльності, яку має виконати студент. Заліковий модуль – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння кредитних модулів, або блоку кредитних модулів. ENIC – Європейський національний центр з академічного визнання і мобільності (Рада Європи / ЮНЕСКО). Система кредитів – це систематичний спосіб опису освітньої програми за допомогою присвоєння кредитів кожному її компоненту. Визначення кредитів у системі вищої освіти може базуватися на різних параметрах, типу навантаження студентів, результатів навчання і обсягу аудиторного навантаження.

У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, які існують у системі вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни світу, Україна зокрема. Більшість з них сформувавши принципи Болонської декларації. Головну ідею, зафіксовану в Лісабонській конвенції, можна процитувати так: „Велике розмаїття систем світу в Європейському регіоні відображає його культурну, соціальну, політичну, філософську, релігійну й економічну різноманітність, яка становить виняткове надбання, що потребує усіякої поваги” [26, с. 268].

25 травня 1998 року чотири країни – Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина підписали так звану Сорбонську декларацію (сама Болонська конвенція – Спільна заява Європейських міністрів освіти – була підписана дещо пізніше, 18 – 19 червня 1999 року в м. Болонья. Уже в цей час до Болонського процесу були залучені такі Європейські країни: Австрія, Бельгія, Великобританія, Греція, Данія, Естонія, Ірландія, Іспанія, Італія, Латвія, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Польща,

Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Чехія, Швейцарія, Швеція – загалом 28 країн. В 2002 році до Болонського процесу приєдналися Кіпр, Ліхтенштейн, Туреччина, Хорватія, в 2003 році – Албанія, Андорра, Боснія і Герцеговина, Ватикан, Македонія, Сербія і Чорногорія, Росія, а в 2005 році – Україна. Ця подія відбулася на зустрічі міністрів освіти Європейських країн у Норвегії, завдання якої стало можливим створення відкритого Європейського простору вищої освіти через введення двоступеневої структури, через виконання системи кредитів (ECTS). Європейської кредитно-трансферної системи міжнародного визнання бакалаврів як рівня вищої освіти з правом продовження навчання: за програмами магістра відповідно до положень Лісабонської угоди, де бакалавр – це освітній, або освітньо-кваліфікаційний рівень вищої (рідше середньої) освіти, академічний ступінь (кваліфікація), що присвоюється особі, яка опанувала програму вищої освіти з терміном навчання три-чотири роки та успішно пододала підсумкову атестацію. Дає право на продовження навчання з отриманням ступеня магістра; магістр – академічний ступінь, який отримують бакалаври в результаті засвоєння освітньої програми вищої освіти з тривалістю навчання один-два роки, дає право на продовження навчання в аспірантурі. Індикатори рівнів можуть коливатися від будь-якої загальної інформації про роль кваліфікації до детальних специфічних формувань про природу, навички та компетенції, пов'язані з успішним завершенням кваліфікації або її частини.

Вибір нашої держави – Європейська інтеграція. У 1953 році (EST №15) було проголошено Європейську конвенцію про еквівалентність дипломів, які надають допуск до університетів та Протокол до неї (1964 р. EST №49). 1956-ий ознаменувався прийняттям Європейської конвенції про еквівалентність періодів навчання в університетах (EST №31), 1959 р. – відзначений утвердженням Європейської конвенції про академічне визнання університетських кваліфікацій (EST №32). Конвенція про визнання курсів в навчанні, дипломів та звань з вищої освіти в Державах Європейського регіону набула чинності у 1979 році. А також було встановлено та доповнено положення Європейської конвенції про загальну еквівалентність періодів навчання в університетах (1990 р., EST №138). Спроби надати загальноєвропейського характеру вищій школі фактично розпочалися в 1957 році з підписання Римської угоди. Згодом ці ідеї розвинулися в рішеннях конференції міністрів освіти 1971 та 1976 років, у Маастріхському договорі 1992 року. 11 грудня 1999 року у м. Гельсінкі Європейська Рада схвалила спільну стратегію ЄС щодо України спрямовану на зміцнення стратегічного партнерства з Україною.

Наступні роки характеризувалися запровадженням різноманітних програм під егідою ЄС (Європейського Союзу), Ради Європи, що сприяли напрацюванню спільних підходів до вирішення транснаціональних проблем освіти. Стратегією подальшої діяльності у сфері Європейської та Євроатлантичної інтеграції є активний перехід на сучасні європейські методи роботи, сприяння розвитку міжвідомчої взаємодії на

горизонтальному рівні. розширення повноважень середньої та нижньої управлінської ланок у сфері обміну інформацією, заохочення ініціативності, глибокої продуманості пропозицій і бачення кінцевих результатів їхньої реалізації, вивчення та трансляція корисного досвіду інших Європейських країн у сфері державного управління інтеграційними процесами, які здійснюються через NARIC – Національний академічний центр з визнання (Європейський Союз і Європейський економічний простір).

Таким чином, нами зроблена спроба зробити теоретичний аналіз Болонської системи як інноваційного підходу до організації освітнього процесу у ВНЗ, показати її переваги перед традиційною. Такий підхід до здійснення освітніх послуг дає змогу викладачам і студентам не тільки прилучатися до вітчизняних та загальнолюдських цінностей, а й самовизначатися, саморозвиватися, самовдосконалюватися в єдиному освітньому просторі, включатися в його удосконалення, творення. Це відкритий шлях до емоційно-образного осягнення істини, це сміливе позитивно-творче відродження у світ планетарної цивілізації, це сходинки до її прогресу, реалізації людиноцентристського принципу, єдності, потреб особистісних з потребами розвиваючого суспільства, що забезпечує:

- впровадження інтегрованих проектів. Використання зазначеного інструменту, спрямованого на зміцнення європейської конкурентоспроможності та вирішення соціальних питань. Розмір інтегрованих проектів буде відрізнятися залежно від потреб для досягнення очікуваних результатів, їхній бюджет коливатиметься від кількох мільйонів євро до кількох десятків мільйонів. Кожен інтегрований проект повинен чітко визначати завдання, спрямовані на отримання науково-технологічних результатів;

- забезпечення участі ЄС у національних дослідницьких програмах. Цей інструмент націлений на те, щоб пріоритети більшості національних дослідницьких програм країн-учасників співпадали з інтересами і завданнями ЄС у зазначеній сфері. Крім цього, важливим є підвищення впливу національних дослідницьких програм задля реалізації дослідницьких завдань ЄС шляхом підготовки гармонізованих робочих програм, оголошення спільних конкурсів тощо;

- розширення стосунків між Україною та ЄС у сфері дослідництва;
- піднесення ролі осередку освітніх та наукових процесів у контексті євроінтеграції – науково-технологічного центру в Україні;

- упровадження сучасних навчальних технологій;
- створення та застосування новітніх методів управління навчальними процесами;

- відновлення тісної співпраці між університетами та промисловістю, що передбачає поживлення інноваційної діяльності.

Список використаної літератури

1. Болонський процес у фактах і документах / упор. : Степко М. Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабін І. І. – К. – Тернопіль

: Вид-во ГДНУ ім. В. Гнатюка, 2003. – 52 с. **2. Вища освіта України і Болонський процес** : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя ; авт. кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бібік. – Тернопіль : Навч. книга. – Богдан, 2004. – 384 с. **3. Кремень В. Г.** Болонський процес: зближення, а не уніфікація / В. Г. Кремень // Дзеркало життя. – № 48 (473). – 13 – 19 грудня 2003 року. **4. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.)** / за ред. В. Г. Кременя. – Тернопіль : Вид-во „Політехніка”, 2003. – 200 с. **5. Журавський В. С.** Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти / В. С. Журавський, М. З. Згуровський. – К. : ІВЦ Вид-во „Політехнік”, 2003 – 200 с. **6. Товажнянський Л. Л.** Болонський процес: цикли, ступені, кредити / Л. Л. Товажнянський, Є. І. Сокол, Б. В. Клименко. – Х. : НТУ, 2004. – 144 с. **7. Ефремов А. П.** Кредиты и учебный процесс: научное издание [Электронный ресурс] / А. П. Ефремов. – М. : Изд-во РУДН, 2003. – Режим доступа : <http://win.www.vvsu.ru>. **8. Проблемы введения зачетных единиц в высшем профессиональном образовании** [Электронный ресурс] / под. ред. В. Н. Чистохвалова. – М. : Изд-во РУДН, 2009. – Режим доступа : <http://ссер.ru>. **9. Щербик Е. Е.** Педагогические аспекты внедрения кредитной системы обучения в магистратуре [Электронный ресурс] / Е. Е. Щербик, Г. Т. Уразбаева. – К., 2000. – 144 с. – Режим доступа : <http://umo.razsu.hs>. **10. Величко О. Г.** Болонський процес – це конкретне рішення і дії / О. Г. Величко // Теорія і практика металургії. – Дніпропетровськ, 2004. – С. 3 – 13. **11. Яблонський В.** Вища освіта України на рубежі тисячоліть. Проблеми глобалізації та інтернаціоналізації / В. Яблонський. – К., 1998. – 227 с. **12. Корсак К. В.** Світова вища освіта. Порівняння і визначення закордонних кваліфікацій і дипломів : монографія / К. В. Корсак, Г. В. Щокін. – К. : МАУП – МКН, 1997. – 2008 с. **13. Вульфсон Б. Л.** Стратегия развития образования на западе на протяжении XXI столетия / Б. Л. Вульфсон. – М., 1999. – 340 с. **14. Довженко О. В.** Сорбонская й Болонская декларації: Інформація к размышлению / О. В. Довженко // Вестник высшей школы: Almatateg. – 2000. – № 6. – С. 13 – 15. **15. Келс Г. Р.** Процессы самооценки. Руководство по самооценке для высшего образования / Г. Р. Келс. – М., 1999. – 245 с. **16. Лукичев Г. А.** Интеграция й зффективность – цели реформ в высшем образовании стран Европы / Г. А. Лукичев // Науч. вестн. Москов. гос. техн. ун-та гражд. авиации. – 2000. – № – 26. – С. 13 – 48. **17. Мотова Г. Н.** Системы аккредитации за рубежом / Г. Н. Мотова, В. Г. Наводнов, В. Ж. Куклин, Б. С. Савельев. – М., 1998. – 180 с. **18. Шадрікова В.** Про процедуру комплексної оцінки вузу / В. Шадрікова, Є. Говоркян, З. Калайн, А. Курінюк, В. Наводнов, Ф. Мотова, М. Петропавловський // Вища освіта в Росії. – 2001. – № 1. – С. 29 – 38. **19. Степко М. Ф.** Болонський процес і навчання впродовж життя / М. Ф. Степко, Л. Л. Товажнянський. – Х. : НПУ „ХІІІ”, 2004. – 111 с.

20. Основні засади розвитку вищої освіти у контексті Болонської декларації / за ред. В. Г. Кременя ; авт. кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. В. Грубінко, І. І. Бібік. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004. – 147 с. **21. Кредитно-модульна** система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації: матеріали наук.-практ. семінару 21 – 23 листопада 2003р. – Львів. – 111 с. **22. Болонський процес** у фактах і документах (Сорбона – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) / упор. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук, В. В. Грубінко, І. І. Бібік. – Тернопіль : Вид-во ТДПУ ім. Гнатюка, 2003. – 52 с. **23. Закон** України „Про вищу освіту” №2984/111. 17.01.2002р. **24. Ніколаєнко С.** Рейтингові системи - складові національного моніторингу якості вищої освіти / С. Ніколаєнко // Вища школа. – 2007. – № 4 – С. 3 – 14. **25. Хоружий Г.** Відповідальність вищої школи в контексті Болонського процесу / Г. Хоружий // Вища школа. – 2010. – № 5 – 6. – С. 12 – 24. **26. Приходченко К. І.** Впровадження в навчальний процес ВНЗ Болонської системи як умови входження до Єдиного Європейського освітнього простору // К. І. Приходченко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій та загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / за заг. ред. Т. І. Сущенко. – Запоріжжя, 2010. – С. 265 – 278.

Приходченко К. І., Приходченко В. В., Приходченко О. В. Вищі навчальні заклади України в Європейському освітньому просторі

В статті піднімається проблема Болонської системи освіти як умови мобільності викладачів та студентів у Європейському просторі. Приділяється увага підвищенню освітнього фахового рівня протягом життя, створенню умов для розвитку і саморозвитку студентів через обмін інформацією, взаємодію у гуманітарній сфері.

Ключові слова: Болонська система, навчання впродовж життя, Єдиний Європейський освітньо-виховний простір.

Приходченко Е. И., Приходченко В. В., Приходченко О. В. Высшие учебные заведения Украины в Европейском образовательном пространстве

В статье поднимается проблема Болонской системы обучения как условия мобильности преподавателей и студентов в Европейском пространстве. Уделяется внимание повышению образовательного и профессионального уровня на протяжении всей жизни, созданию условий для развития и саморазвития студентов путём обмена информацией, взаимодействия в гуманитарной сфере.

Ключевые слова: Болонская система, образование на протяжении всей жизни, Единое Европейское образовательно-воспитательное пространство.

**Pryhodchenko K. I., Pryhodchenko V. V., Pryhodchenko O. V.
Higher Educational Establishments of Ukraine in European Educational
Space**

This article discusses the problem of the Bologna Accords that offers great opportunities for students in the matter of information exchange growth, cooperation in the humanitarian field, spiritual enrichment.

Key words: Bologna Accords, European education space integration processes, social reform, partnership, technologically innovative and cultural development.

Стаття надійшла до редакції 20.09.2012 р.

Прийнято до друку 26.10.2012 р.

УДК 378.14

Л. С. Соловей

ІННОВАЦІЇ В ТУРИСТИЧНІЙ ОСВІТІ

Значний внесок у розробку методології і теорії поняття „педагогічні технології”, у вивчення проблеми інноватики в освіті зробили В. П. Безпалько, В. І. Загвязинський, В. О. Радкевич, Г. К. Селевко. Теоретичні питання щодо застосування сучасних педагогічних технологій у навчально-виховному процесі вивчають Р. С. Гуревич, І. М. Дичківська, В. І. Євдокимов, М. В. Кларін, І. П. Підласий, І. Ф. Прокопенко, В. А. Сластьонін та ін.

Проблему впровадження інноваційних педагогічних технологій як умову підвищення якості освіти розглядають у своїх працях О. М. Горіна, В. А. Євтушевський, Г. О. Лисак, П. Ю. Саух.

Інноваційні тенденції розвитку сучасної професійної освіти у своїх наукових працях висвітлюють дослідники О. В. Ладоренко, М. Р. Лах, О. Л. Машкова, С. Д. Петрович, В. О. Радкевич. Застосування педагогічних технологій у туристичній освіті вивчають А. П. Конох, Л. Г. Лук'янова, П. М. Олійник, Л. В. Польова, О. О. Фастовець, В. К. Федорченко, Н. А. Фоменко, Г. С. Цехмістрова та ін.

Нині в Україні підготовку вітчизняних туристичних кадрів здійснюють понад 160 ВНЗ різних форм власності та рівнів акредитації. Сучасна підготовка висококваліфікованих фахівців сфери туризму, як свідчить проведений аналіз навчально-виховного процесу у ВНЗ туристичного профілю, забезпечується використанням педагогічних інноваційних технологій, активних методів навчання, проблемного, модульного, ігрового, дистанційного, інтенсивного, випереджального навчання.